

התוכנית ללימודי ניהול ויישוב סכסוכים ומשא ומתן

סילאבוס קורס:

זיכרון קולקטיבי, טראומה ויישוב סכסוכים

[ד"ר רפי נץ \(-צנגוט\)](#)

מספר הקורס: 27-755-01

סוג הקורס:

שיעור באמצעות פרויקט לימוד מרחוק (Bar-e-Learn)
הקורס כולו נלמד באמצעות האינטרנט (למעט שני שעורי חובה בכיתה)

שנת לימודים: תש"פ, **סמסטר:** א'; **מועד:** ככלל ראו למטה בפרק ב', הימים הספציפיים יהיו כפי שייקבע בהתאם ללוח השנה האקדמית; **היקף שעות:** 1 ש"ש; **שעות קבלה:** בתיאום מראש באמצעות אימייל: rafi.nets@gmail.com או בטלפון: 054-5953-224.

א. מטרת הקורס:

קורס זה עוסק בתופעה מרתקת – זיכרון קולקטיבי (ז"ק): האופן שבו החברה רואה את אירועי העבר. האירועים שזיכרוןם יידון עוסקים ב"אלימות פוליטית", כגון סכסוכים בין ובתוך מדינות, ג'נוסייד, משטרים דיקטטוריים, השואה וקולוניאליזם (להלן "סכסוכים"). ז"ק הינו תופעה חברתית-פסיכולוגית חשובה היות והוא משפיע באופן ניכר על התגובות הפסיכולוגיות של אנשים (כגון רגשות, אמון, סטריאוטיפים, נכונות ליישוב סכסוכים ועמדות פוליטיות) ובכך תורם לעיצוב התנהגותם. לפיכך, ז"ק משפיע באופן ניכר על פרוץ סכסוכים, ניהולם, המשא ומתן ליישובם, כמו גם על האפשרות של יריבים לשעבר להגיע לפיוס ביחסיהם לאחר יישוב הסכסוכים.

הקורס יעסוק בתיאוריות המרכזיות לגבי ז"ק, בסוגיו השונים (כגון זיכרון אוטוביוגרפי רשמי, ופופולארי), בפונקציות האישיות והקולקטיביות שלו (כגון חיזוק תחושת ההשתייכות לחברה וגיוס חבריה), ובמוסדות המעצבים אותו (כגון האקדמיה, התקשורת, ומערכת החינוך). כמו כן תידונה השפעות הזה"ק על התגובות הפסיכולוגיות של האנשים, נרטיבים (המשמשים כתוכן של הזה"ק) היבטים פסיכולוגיים של ז"ק (כגון נגישות, מרכזיות, וחוזק), והשפעת חלופי הזמן על הזה"ק. תופעות אחרון אליהן יתייחס הקורס הן פולמוסים היסטוריים, הנצחה, ועדות אמת ופיוס (TRCs), התנצלויות על עוולות שבוצעו, שינוי הזה"ק באמצעות תהליכי צדק מעברי (Transitional Justice), ועדות היסטוריונים, השפעת ההווה, ותופעות לשוניות (כגון יופומיזם ומיסגור). כל זה יעשה תוך כדי מעבר מדיון בתחילה בז"ק באופן כללי/תיאורטי לדיון בהמשך ובעיקר בז"ק של אלימות פוליטית.

הנושאים שלעיל יודגמו תוך כדי התייחסות לישראל בהקשר לסכסוך הישראלי-פלסטיני והשואה, כמו גם למקרי מבחן מכל העולם. כך, למשל, יידון הזה"ק הסיני לגבי הטבח שבוצע על ידי היפאנים ב-1937 בתושבי העיר הסינית Nanking, הזה"ק הקוריאני והיפאני לגבי ה-comfort women הקוריאניות במלחמת העולם השנייה, הזה"ק הטורקי והארמני לגבי הג'נוסייד בקרב האחרונים במלחמת העולם הראשונה, הזה"ק בדרום אפריקה לגבי משטר האפרטהייד שם, הזה"ק בצפון אירלנד ובבריטניה לגבי הסכסוך בין שני העמים, והזה"ק בצרפת לגבי השלטון הקולוניאלי שלה באלג'יריה.

ב. תוכן הקורס:

תכנית הוראה לכל 9 השיעורים המתקשבים ו-2 השיעורים עם נוכחות בכיתה, הראשון והאחרון (סה"כ 11 שיעורים):

1. שיעור בכיתה – הסבר על הקורס, וכן רקע ומושגי יסוד לגבי ז"ק
2. מאפייני ז"ק
3. נרטיבים
4. המשתנים המעצבים את הזה"ק ושיכחה קולקטיבית
5. השפעת חלופי הזמן על הזה"ק והפוליטיקה שלו

6. המוסדות המעצבים את הזה"ק ואירועים מרכזיים
7. הפונקציות וההשפעות של הזה"ק (לרבות זהות לאומית וז"ק), ושינויו
8. היבטים פסיכולוגיים של זיכרון פופולארי וזיכרון פנימי וחיצוני (לרבות צנזורה עצמית וחיצונית)
9. התנצלויות של עמים ופולמוסים היסטוריים
10. ועדות אמת ופיוס ועדות היסטוריונים
11. שיעור בכיתה - הזה"ק הישראלי של הסכסוך הישראלי-ערבי/פלסטיני, וסיכום הקורס

ג. חובות הקורס:

דרישות קדם: אין

דרישות:

- (1) נוכחות חובה בשני השיעורים שיתקיימו בכיתה - השיעור הראשון והשיעור האחרון בסמסטר – במסגרתם, בין היתר, יוסבר אופן הלימוד בקורס וחומר המבחן.
- (2) קריאת חומר הלימודים החובה המופיע ברשימה הביבליוגרפית של הקורס ונמצא במודול שלו.
- (3) השתתפות ב-3 מתוך 9 הדיונים בפורום של הקורס.
- (4) מבחן גמר.

הנחיה כללית לגבי למידה במסגרת קורס מתקשב: חומר הלימודים ימצא באתר הקורס לפי סדר השיעורים. החומר של כל שיעור יכלול את מצגת השיעור (כולל קליפים של וידאו), חומר הקריאה של אותו שיעור (חלקו חובה), ובניפרד, מספר נקודות לקריאה מונחית של חומר הקריאה המרכזי, שמטרתן לכוון אתכם בקריאה כך שקריאתכם תהיה ממצה ותתמקד בעיקרי המאמרים.

פורום - בנוסף, לכל אחד מתשעת הנושאים שבסילבוס בשיעורים 2-9 תפתח תיקיית דיון באתר הקורס. בתיקה זו המרצה יעלה שאלה לדיון ויצפה לתגובתכם, מבוקש במהלך השבוע שלאחר העלאת השאלה. הנכם גם יכולים להשאיר בתיקית הדיון שאלות או הערות הקשורות לחומר הלימוד והמרצה ישיב עליהן בהקדם בתיקה. בכל מקרה הנכם מתבקשים לעיין בתיקות הדיונים על מנת לראות את תשובות חבריכם לקורס וגם את תשובות המרצה לשאלות/הערות שהועלו על ידי הסטודנטים.

כמו כן, הנכם יכולים תמיד לשלוח למרצה שאלות לכתובת המייל שלו (ראו בעמוד הראשון של הסילאבוס), אך זה לא ייכלל במסגרת חובת ההשתתפות ב-3 דיונים בפורום.

היות וחלה חובת השתתפות ב-3 מתוך 9 הדיונים בפורום של הקורס, הרי שהפורום יסגר באופן אוטומטי וסופי ביום האחרון של סמסטר ב', כך שלאחר מועד זה לא ניתן יהיה להשאיר הודעות בפורום. לפיכך, מומלץ להקפיד להיכנס לפורום במהלך הסמסטר.

כמו כן יש להתעדכן מידי שבוע בנכתב בלוח המודעות של הקורס באתר שלו, אם כי לגבי נושאים כלליים המרצה יישלח אימיילים לכל הסטודנטים לפי כתובות האימייל שלהם שבמודול (כך שמומלץ כי תודאו כי אתם מקבלים אימיילים מכתובות אימייל אלו).

מרכיבי הציון הסופי:

1. 20% - השתתפות ב-3 מתוך 9 הדיונים בפורום שבאתר הקורס (6.66% לכל השתתפות בפורום).
2. 80% - מבחן גמר בסוף הסמסטר שפרטים לגביו יימסרו בהמשך. לעת עתה ראוי לציין כי המבחן יתייחס לחומר שנלמד במהלך הקורס, לרבות בקבצי השיעורים, בדיונים בפורום ובחומר הקריאה החובה (שמופיע ברשימה הביבליוגרפית למטה, שיועלה אונליין למודול של הקורס).

ד. ביבליוגרפיה:

חומר מחייב: הפרסומים שקריאתם חובה מפורטים למטה בתחילת כל שיעור ומסומנים ב-*. יתרת הפרסומים שלהלן הינם קריאת רשות להרחבת הידע. הביבליוגרפיה מסודרת לפי סדר השיעורים, כאשר בסיום כל שיעור מצוין חומר קריאה רשות לגבי מקרה מבחן מסוים. ייתכנו שינויים בביבליוגרפיה, עליהם תינתן הודעה מראש. **כל הפרסומים, חובה ורשות, נמצאים בטקסט מלא אונליין במודול.** לעיתים הפרסום שנמצא במודול כולל יותר עמודים מאלו שיש לקרוא עבור השיעור – לפיכך, נא בידקו ברשימה שלמטה את היקף העמודים לקריאה מכל פרסום.

פירוט הביבליוגרפיה לפי שיעורים:

1. שיעור בכיתה – הסבר על הקורס וכן רקע ומושגי יסוד על ז"ק
  - a. גלבר, יואב. 2007א. היסטוריה, זיכרון ותעמולה: הדיסציפלינה ההיסטורית בעולם ובארץ. תל אביב: עם עובד, 297-334. *

- b. Olick, Jeffrey, Vinitzky-Seroussi, Vered. & Levy, Daniel. 2011. Introduction. In *The collective memory reader*, edited by Jeffrey Olick, Vered Vinitzky-Seroussi & Daniel Levy, 3-39. Oxford, NY: Oxford University Press.
- c. Assmann, Jan. 1995. Collective memory and cultural identity. *New German Critique*, 65, 125-133.
- d. Wertsch, James. 2002. *Voices of collective remembering*. Cambridge: Cambridge University Press, 30-66.
- e. Hayashi, Hirofumi. 2008. Disputes in Japan over the Japanese military "Comfort Women" system and its perception in history. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 617, 123-131. **Case study.**

2. מאפייני ז"ק

- a. Devine-Wright, Patrick. 2003. A theoretical overview of memory and conflict. In *The role of memory in ethnic conflict*, edited by Ed Cairns and Michael Roe, 9-33. New York: Palgrave, MacMillan. *
- b. Olick, Jeffrey & Robbins, Joyce. 1998. Social memory studies: from "collective memory" to the historical sociology of mnemonic practices. *Annual Review of Sociology*, 24 (1), 105-134.
- c. Radstone, Susannah, & Schwartz Bill. 2010. Introduction: Mapping memory. In *Memory: histories, theories and debates*, edited by Susannah Radstone & Bill Schwartz, 1-7. New York: Fordham University Press.
- d. Jay Winter and Emanuel Sivan. 1999. Setting the framework. In *War and Remembrance in the Twentieth Century*, edited by Jay Winter & Emanuel Sivan, 6-39. Cambridge: Cambridge University Press.
- e. Goltermann, Svenja. 2010. On silence, madness and lastitude: Negotiating the past in post-war West Germany. In *Shadows of war*, edited by Efrat Ben-Ze'ev, Ruth Ginio and Jay Winter, 91-112. Cambridge, New York: Cambridge University Press. **Case study.**

3. נרטיבים

- a. בר-און, מרדכי. 2011. נרטיבים של סכסוך. עיונים בתקומת ישראל, 21, 171-141. *
- b. Auerbach, Yehudit. 2010. National narratives in a conflict of identity. In *Barriers to peace in the Israeli-Palestinian conflict*, edited by Jacob Bar-Siman-Tov, 99-134. Jerusalem: The Jerusalem Institute for Israel Studies.
- c. Bruner, Jerome. (1991). The narrative construction of reality. *Critical Inquiry*, 18, 1-21.
- d. Wertsch, James. 2008. A narrative organization of collective memory. *Ethos*, 36 (1), 120-135.
- e. Vincent, Mary. 2010. Breaking the silence? Memory and oblivion since the Spanish Civil War. In *Shadows of war*, edited by Efrat Ben-Ze'ev, Ruth Ginio and Jay Winter, 47-67. Cambridge, New York: Cambridge University Press. **Case study.**

4. המשתנים המעצבים את הזה"ק ושיכחה קולקטיבית

- a. וינטר, ג'י. 2012. ההבניה החברתית של שתיקה. אצל תרבות, זיכרון והיסטוריה: בהוקרה לאניטה שפירא, ערוך על ידי מאיר חזן ואורי כהן, ע' 53-69. תל אביב: אוניברסיטת תל אביב, ירושלים: מרכז זלמן שזר. *
- b. Tint, Barbara. 2010. History, memory, and intractable conflict. *Conflict Resolution Quarterly*, 27, 239-252.
- c. Langenbacher, Eric. 2010. Collective memory as a factor in political culture and international relations. In *Power and the past – Collective memory and*

international relations, edited by Eric Langenbacher & Yossi Shain, 13-49. Washington DC: Georgetown University Press.

- d. Branche, Raphaëlle, and House, Fim. 2010. Silences on state violence during the Algerian War of Independence: France and Algeria, 1962-2007. In *Shadows of war*, edited by Efrat Ben-Ze'ev, Ruth Ginio and Jay Winter, 115-137. Cambridge, New York: Cambridge University Press. **Case study.**

5. השפעת חלוף הזמן על הזה"ק והפוליטיקה שלו

- a. Nets-Zehngut, Rafi. 2012. The passing of time and collective memory of conflicts. *Peace and Change*, 37 (2), 253-285. *
- b. Heisler, Martin. 2008. Challenged histories and collective self-concepts: Politics in history, memory and time. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 617, 199-211.
- c. Berger, Stefan. 2005. A return to the national paradigm? National history writing in Germany, Italy, France, and Britain from 1945 to the present. *The Journal of Modern History* 77, 629-678.
- d. Ginio, Ruth. 2010. African silences: negotiating the story of France's colonial soldiers, 1914-2009. In *Shadows of war*, edited by Efrat Ben-Ze'ev, Ruth Ginio and Jay Winter, 138-152. Cambridge, New York: Cambridge University Press. **Case study.**

6. המוסדות המעצבים את הזה"ק ואירועים מרכזיים

- a. נץ-צנגוט, רפי. 2012. הסיבות לעזיבת הפליטים הפלסטינים בראי מחקריהם של יהודים מן הארץ ומן העולם. פוליטיקה, 21, 172-151. *
- b. Garde-Hansen, Joanne. 2011. *Media and memory*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 50-69.
- c. Bilsky, Leora. 2012. The Judge and the Historian: Transnational Holocaust Litigation as a New Model. *History and Memory*, 24 (2), 117-156.
- d. Wang, Zheng. 2009. Old wounds, new narratives: Joint history textbook writing and peacebuilding in East Asia. *History and Memory*, 21 (1), 101-126.
- e. Schäuble, Michaela. 2011. How history takes place: Sacralized landscapes in the Croatian-Bosnian border region. *History and Memory*, 23 (1), 23-61. **Case study.**

7. הפונקציות וההשפעות של הזה"ק (לרבות זהות לאומית וז"ק), ושינויו

- a. Paez, Dario & Liu James. 2011. Collective memory of intractable conflict. In *Intergroup conflicts and their resolution – A social psychological perspective*, edited by Daniel Bar-Tal, 105-124. New York: Psychology Press. *
- b. Bar-Tal, Daniel & Salomon, Gavriel. 2006. Israeli-Jewish narratives of the Israeli-Palestinian conflict: Evolvement, contents, functions and consequences. In *History's double helix: The inter-wined narratives of Israel and Palestine*, edited by Robert Rothberg, 19-40. Bloomington, IN: Indiana University Press.
- c. Schwartz, Barry. 1997. Collective memory and history. *The Sociological Quarterly*, 38 (3), 469-496.
- d. Nets-Zehngut, R., and Bar-Tal, D. 2014. Transformation of the official memory of conflicts: A tentative model. *International Journal of Politics, Culture and Society*, 27 (1), 67-91
- e. Crenzel, Emilio. 2011. Between the voices of the state and the human rights movement: Never Again and the memories of the disappeared in Argentina. *Journal of Social History*, 44, 1064–1076. **Case study.**

8. היבטים פסיכולוגיים של זיכרון פופולארי וזיכרון פנימי וחיצוני (לרבות צנזורה עצמית וחיצונית)

- a. Wyer, R., & Albarracin, D. (2005). Belief formation organization and change: Cognitive and motivational influences. In: D. Albarracin, B. Johnson & M. Zanna (Eds.), *The handbook of attitudes* (pp. 273-313). New York, London: Psychology Press. *
- b. Liu, James, & Hilton, Denis. 2005. How the past weighs on the present: Social representations of history and their role in identity politics. *British Journal of Social Psychology*, 44, 537-552.
- c. Sahdra, Baljinder, & Ross Michael. 2007. Group identification and historical memory. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 33 (3), 384-393.
- d. Waldman, Gilda. 2009. Violence and silence in dictatorial and post-dictatorial Chile: The noir genre as a restitution of the memory and history of the present. *Latin American Perspectives*, 36, 121-131. **Case study.**

9. התנצלויות של עמים ופולמוסים היסטוריים

- a. נווה, אייל ויוגב, אסתר. 2002. היסטוריות: לקראת דיאלוג עם האתמול. תל אביב: בבל, 197-233. *
- b. Kampf, Zohar & Lowenheim Nava. 2012. Rituals of apology in a global arena. *Security Dialogue*, 43 (1), 43-57.
- c. Govier, Trudy. 2006. *Taking wrong seriously*. Amherst, MS: Humanity Books, 67-87.
- d. Negash, Girma. 2006. *Apologia politica: States and their apologies by proxy*. London: Lexington Books, 1-23.
- e. Schneider, Claudia. 2008. The Japanese history textbook controversy in East Asian perspective. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 617, 107-119. **Case study.**

10. ועדות אמת ופיוס וועדות היסטוריונים

- a. Karn, Alexander. 2006. Depolarizing the past: The role of historical commissions in conflict mediation and reconciliation. *Journal of International Affairs*, 60 (1), 31-50. *
- b. Hayner, Precillia. 2011. *Unspeakable truths: Confronting state terror and atrocity*. New York: Routledge, 7-26. *
+ if desired, not obligatory, also 27-44.
- c. Barkan, Elazar, 2009. Truth and reconciliation in history, introduction: Historians and historical reconciliation. *The American Historical Review*, 114 (4), 899-913.
- d. Andrews, Molly. 2003. Grand national narratives and the project of truth commissions: a comparative analysis. *Media Culture & Society*, 25 (1), 45-63.
- e. Cattaruzza, Marina and Zala Sacha. 2007. Negotiated history? Bilateral historical commissions in twentieth-century Europe. In *Contemporary history on trail: Europe since 1989 and the role of the expert historian*, edited by Harriet Jones, Kjell Ostberg & Nico Randeraad, 123-143. Manchester and New York: Manchester University Press.
- f. Dixon, Jennifer (2010) Defending the nation? Maintaining Turkey's narrative of the Armenian genocide. *South European Society and Politics* 15: 467-482. **Case study.**

11. שיעור בכיתה - הזה"ק הישראלי של הסכסוך הישראלי-ערבי/פלסטיני, וסיכום הקורס

- a. בר-טל, ד. (2007). לחיות בסכסוך: ניתוח חברתי-פסיכולוגי של החברה הישראלית-יהודית. ירושלים: כרמל (הסכסוך הישראלי-ערבי: אופיו

- והזיכרון הקולקטיבי שלו). *
- b. גלבר, י. (2007). היסטוריה, זיכרון ותעמולה – הדיסציפלינה ההיסטורית בעולם ובארץ. תל אביב: עם עובד, 397-449 (הפולמוס על ההיסטוריה של הציונות, היישוב ומדינת ישראל).
- c. Nets-Zehngut, R. (2012). The Israeli memory of the Palestinian refugee problem. *Peace Review*, 24 (2), 187-194.
- d. ר' גם מאמר B בשיעור 3 (Auerbach, Yehudit) ומאמר A בשיעור 6 (נין-צנגוט, רפי)